

LİSELERDE GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN EĞİTİM ORTAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Nurhayat ÖZ DAYI*

İş görenler iş yaşamlarında nasıl davranmaktadırlar? Bu davranışların nedenleri nelerdir: Bu sorular üzerinde çalışan ve iş davranışları ile iş ortamının özellikleri arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmacılar, personel yönetimi konusunda problem alanlarını belirleyip çözümler önermektedirler (Cumming, 1968, s: 30-35).

Kişisel becerilerin daha etkin kullanılması ve işgücü potansiyelinin daha verimli olması için meslek alanları ile ilgili araştırmalar gittikçe artmaktadır.

Çünkü işin çeşidi, yaratıcılığı, amaçların zorluğu, bireysel becerilerin kullanılması gibi durumlar mesleki performans etkilemekte ve kişiler işlerinden daha fazla şeyler beklemektedirler (Mitchell, Larson, 1987, S. 148).

Günümüzde çalışanların gereksinimine cevap vermek insancıl bir çalışma ortamı oluşturmak için birçok bilimsel disiplinlerden yararlanılmaktadır, insanın doğal özellikleri ne uygun araç, gereç, makine-tasarım ve rahat çevre koşulları yaratılmaya, çalışanları zorlanmadan uygulayacakları çalışma yöntemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır (İncir 1984 s.20).

Bu yönden, eğitimde hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için öğretmenin, öğrenciler de istendiği yönde davranış değişikliğini gerçekleştirebilme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Eğitim ortamı, eğitim etkinliklerine doğrudan ya da dolaylı katkıda bulunan öğretmen, yönetici, veli, eğitim uzmanı gibi insan ögesi ile, okul binası, derslik, laboratuvar gibi insandışı kaynaklardan oluşmaktadır (B. Kazagöz, Çev: 1994, S.36, T. 1984, s. 92-94).

Eğitim sisteminin en stratejik parçası olan okullar bu hizmetin üretildiği yerlerdir Eğitim örgütleri de diğer örgütler gibi etkili olmak zorundadır (Çelik, 1990, S. 61-65).

Okulun etkili olabilmesi için öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişmelerin en uygun sağlandığı bir öğrenme çevresi olarak ele alınması ve düzenlenmesi gerekmektedir (Baler, 1988, s.23).

Bu düzenleme okul ergonomisi bakımından en önemli nokta öğrencinin etkileşecek çevre koşullarının öğrencinin iç koşullarına göre ayarlanmasıdır.

---

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Görevlisi

Öğretmenin de öğrenci hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir (Özbilgin, 1986, 8.301).

Öğretme ortamında etkili bir iletişim sağlanmadığı takdirde eğitimden beklenen verim de elde edilemeyecektir.

Burada, Herzberg'in Hijyen faktörleri olarak ifade ettiği işin verimiyle ilgili çalışma koşulları insan ilişkisi, ücret, güvenlik, yönetim ve politika gibi faktörler örgüt sisteminde sağlanması gereken asgari şartlar olarak görülmektedir (Kaiser, 1981, s. 42-44, Herzberg, 1968 s.52).

Başarı, sorumluluk, ilerleme, takdir gibi güdüleyici etmenler, işin kendisiyle, işgörenin işteki başarısı ve işten elde edilen doyum ve gelişmeyle doğrudan ilgilidir. Güdüleyici etmenler, genellikle işe yöneliktir; işin içeriği ile ilgilidir (Davis, 1984, s.68).

Bu yönden toplumbilimcilerin çoğu için insanın temel ihtiyaçlarının çoğunu tamamladığı ve bu ihtiyaçların tatminindeki başarısızlığın veya onların tatminleri karşın seçilmiş bir tehlikenin çalışma ortamındaki stresin de temel kaynağını oluşturduğunu belirtmektedir (Warshaw, 1979, s. 17-19).

Öğretmenin çalışma ortamının iyileştirilmesine yönelik yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından yapılan bu çalışmada öğrencinin çalıştığı ortam ve bu ortamdan fiziksel ve psikolojik açıdan nasıl etkilendiklerini otaya koymaktadır.

Türkiye'de eğitim ortamlarına yönelik yapılan araştırmalar (KTemel, 1991, Bayraktar, 1991, Açıkgöz 1989, Tulus, 1984), ya okulun ergonomik yönüne ya da sınıf ortamına yöneliktir.

Yurt dışında da çalışma ortamları ve bu ortamların iş tatminine, iş stresine iş verimliliğine, iş güvenliğine etkileri ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır (Fraser ve Fisher: 1982: Galder 1984, Smilensky, 1984, Chmelynski 1995, Boateng 1986).

Şüphesiz ki, kişi bir çalışma ortamının varlığı hem öğrenciyi, hem öğretmeni güdüleyeceği, başarının arttırılmasına yardımcı olacak aynı zamanda eğitimin kalitesini de arttıracaktır. Problem cümlesi:

Genel liselerde Çalışan Öğretmenlerin Eğitim Ortamları Nasıldır?

Alt Problemler

- 1- Sınıfın ve okulun genel olarak fiziksel yapısı nasıldır?
- 2- Çalışma koşulları nasıldır?
- 3- Bu çalışma ortamında öğretmenlerin psikolojik durumları nasıldır?
- 4- öğretmenlerin çalışma koşulları ve psikolojik durumları ile cinsiyet, branş, yaş, mesleki deneyim arasında bir ilişki var mıdır?

Aşağıda bu alt problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır. Varsayımlar:

Bu araştırma verileri, uyguladığımız ankete öğretmenlerin verdiği cevapların çalışma ortamı ve şartları ile ilgili gerçek durumunu doğru olarak yansıttığı varsayılarak yorumlanmıştır.

önem

Bu araştırma ile toplanan verilerin sonucunda eğitimde verimliliği artırıcı tedbirlerin alınmasını ilişkin düşünme, tartışma ve yeni araştırma imkanları yaratacağı tezinden hareket edilmiştir.

Yöntem

Araştırmada tesadüfi örneklem yoluyla bilgi toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Sınıfın fiziksel durumu ile ilgili 21 madde, çalışma koşulları ile ilgili 11 madde, psikolojik durumla ilgili 11 madde oluşturulmuştur ve her bir maddenin karşısında "evet, hayır, biraz" ifadeleri yer almıştır. Bu konuda araştırma maddeleri oluşturulduğuna elimizde eğitim ortamı ile ilgili bir ölçek yoktu. Anca daha sonra Ozalkuş ve Erkman tarafından iş ortamı ölçeğinin dil eşdeğerliliği güvenilirliği ve geçerliliği çalışmalarının yapıldığı görülmüştür (özalkuş, Erkman, 1985).

Bu araştırma 1993-94 öğretim yılında İstanbul'un Kadıköy ve Üsküdar ilçelerine bağlı 22 liseden 14'ünde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya bu okullarda çalışan 168 öğretmen katılmıştır. Araştırma için gerekli izin İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden alınmıştır.

Araştırma, öğretmenlerin anket formuna verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

İstatistiksel teknik olarak frekans, yüzdeler ve X² kullanılmıştır. Veriler **tablo haline getirilmiştir.**

Bulgu ve Yorumlar

1- Kişisel Bulgular: Araştırmaya 81 Erkek (% 48,2), 87 Kadın (% 51,3) olmak üzere toplam 168 kişi katılmıştır.

Branşlara göre dağılım ise; 28 kişi (% 16,7), edebiyat; 34 kişi (% 20,2), Sosyal Bilgiler: 31 kişi (% 18,5), Fen Bilgisi: 14 kişi (% 8,3), Güzel Sanatlar: 61 kişi (% 36,3), Yabancı dil, meslek bilgisi ve beden eğitimi öğretmenleridir.

Mesleki Deneyime Göre; 42 kişi (% 25), 10 yıldan az; 48 kişi (% 28,6), 11-15 yıl; 36 kişi (% 21,4), 16-20 yıl; 42 kişi (% 25), 21 yıl ve üzerinde çalışmaktadır.

2- Eğitim Ortamlarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular: Okulların fiziksel durumlar incelendiğinde, öğretmenlerin % 73'ü sınıflarda perde olmadığını, % 22'si ışığın yetersiz olduğunu, % 23'ü ısınma durumunun

yetersizliğini, % 9,6'sı bazen yeterli olduğunu, % 48,2'si sınıflarda temiz havanın yeterli olmadığını, % 97'si sınıflarda havalandırma tertibatı olmadığını, % 511,2'si sıraların öğrenciye uygun olmadığını, % 90,5'i sınıf kitaplığının olmadığını, % 91,2'si sınıflarda ders araçları dolabının olmadığını, % 82,7'si sınıflarda televizyon olmadığını, % 40,5'i sınıflarda kara tahta kullanıldığını, % 38,7'si sınıf temizliğinin yapılmadığını, % 29,8'i ise bazen temizliğinin yapılmadığını, % 27,4'ü sınıfın boya badana durumunun yapılmadığını, % 9,5'i öğretmen masasının yerinin uygun olmadığını, % 11,9'u sınıfların bakım ve onarımın yapılmadığını, % 28,6'sı okullarda laboratuvarın olmadığını, laboratuvar olan okullarda % 42,3'ü laboratuvarın kullanılmadığını bildirmişlerdir (Tablo 1).

Öğretmenlerin % 36,9'u derste araç gereç kullanmamaktadır. % 23,3'ü ise bazen kullanmaktadır.

Öğretmenlerin çoğu dersi ayakta vermektedir. (% 88,8) ve anlatım metodunu tercih etmektedir (% 66,1), % 30,4'ü de bazen anlatım metodunu tercih etmektedir.

Öğretmenlerin % 51,2'si haftalık ders saatinin konuların aktarımında yeterli olduğunu, % 37,5'i ise yeterli olmadığını belirtmektedir.

Sınıf kalabalıklığının öğretmenin performansını etkilediğini belirtenlerin oranı da % 65,5'dir.

3- Çalışma Koşulları ile İlgili Bulgular:

Öğretmenlerin % 57,6'sı yeterli ölçüde beslenmedikleri, % 41,7'si mesleki güvence eksikliğini, % 69'u da mesleki gelişme azlığından şikayetçidir.

Öğretmenlerin % 52'si çalışma saatlerinden memnundur. % 29,2'si ise memnun değildir.

Ders hazırlığı için yeterli sürenin olmadığını belirtenlerin oranı oldukça düşüktür (% 32,7). Sınav kağıtlarının okunması için de yeterli sürelerinin olduğunu söyleyenler oldukça fazladır (% 59,5). Öğretmenler öğrencilerin verdikleri ödevleri takip ettiklerini belirtmektedirler (% 72).

Ders programlarının bugünkü saatlere uygun olmadığını belirtenlerin oranı % 60,1, biraz uygun diyenlerin oranı da % 17,3'tür.

Yine öğretmenlerin % 56'sı meslektaşları ile işbirliğinin olduğunu, % 25,6'sı bazen işbirliği olduğunu, okul yönetimi ile de işbirliği içinde olduklarını (% 56), veliler ile iletişimin ise az olduğunu (% 31), % 33,9'u da bazen iletişim sağladıklarını belirtmişlerdir.

4- öğretmenlerin Psikolojik Durumları ile İlgili Bulgular: öğretmenlerin % 60,7'si gürültüden rahatsızlık duymakta, % 27,4'ü bazen rahatsız olmakta,

% 44'ü zihinsel yorgunluk hissetmekte, % 34.5'u bazen yorgunluk hissetmekte, % 31.5'i bazen yorgunluk hissetmektedir. Dikkatini bir konuda uzun süre yoğunlaştıramayanların oranı % 16'dır. % 28'i de bazen yoğunlaştıramadığını belirtmektedir.

Yine öğretmenlerin % 26.8'i işini monoton bulmakta, % 21.4'ü bazen monoton bulmaktadır.

Derse karşı isteksizlik duyanların oranı % 17.9, bazen isteksizlik duyanların oranı da % 23.2'dir. öğretmenlerin % 23.8'i uykusuzluk çekmekte, % 25.6'sı bazen uykusuzluk çekmektedir. Sık sık baş ağrısı duyanların oranı % 25.6, bazen duyanlar da % 25'dir. % 48.8'i sık boğaz ağrısı çekmekte, %25'i bazen çekmektedir. Yine öğretmenlerin % 53'ü mesleğini stresli bulmakta, % 27.3'ü de tatmin olduğunu belirtmektedir. % 29'u da bazen tatmin elde etmektedir.

Öğretmenlerin % 66'sı branşında yeterli olduğunu, % 52'si de başarılı olduğunu, % 31'i bazen başarılı olduğunu belirtmektedir.

Toplumda yeterli saygınlığa eriştiğini söyleyenlerin oranı oldukça düşüktür (% 26.2). % 22'si de bazen saygınlık duyulduğuna inanmaktadır.

Cinsiyet ile Zihinsel Yorgunluk Arasında İlişki Tablo-4'de gösterilmiş olup kadınların %48.3, erkeklerin de 39.5'i zihinsel yorgunluk duymaktadır. Yine kadınların % 24.1'i bazen, erkeklerin 4.7'si bazen yorgunluk duymaktadır (X2.9, 563 p<0.1). Görüldüğü gibi kadınlar daha çok yorgundur.

Sınav kağıtlarını okuma durumu ile branş arasında (Tablo-5)'de görüldüğü gibi bir ilişki vardır. Sınav kağıtlarının okunmasında en fazla edebiyat öğretmenleri (% 85.7), sonra sosyal bilgiler öğretmenleri (% 79.4) çok vakit aldığından şikayetçidirler (X2.33.431 p<00).

Sık sık derse karşı isteksizlik duyma ile branş arasındaki ilişkiye gelince (X2.33.431 p<01). En fazla sosyal bilgiler (% 32.4) ve güzel sanatlar (% 35.7) öğretmenleri isteksizlik duymaktadır (Tablo 6).

Kendini öğretmenlik mesleğinde güvencede hissetme durumu ile mesleki deneyim arasında bir ilişki vardır (X2.15.972 p<.01). En fazla güvence 16-20 yıl arasında (% 41.7), en az 21 yıl ve üzerinde çalışanlardır (% 23.8) Tablo-7.

Öğrenci ödevlerini kontrol durumu ile mesleki deneyim arasında bir ilişki görülmektedir (Tablo-8) (X2.13.156 p<.15).

16-20 yıl arasındaki öğretmenleri öğrenci ödevlerini en az takip eden öğretmenlerdir (% 39.9). En fazla takip eden öğretmenler de 21 yıl ve üzerinde çalışanlardır (% 76.2). İşin monotonluk durumu ile ders mesleki deneyim arasında da bir ilişki vardır. İşin en fazla monoton olduğundan 21 yıl ve üzerinde

çalışanlar şikayetçidirler (% 40.5). 11-15 yıl arasında çalışanların % 14.6'sı monoton bulmaktadır. Yani mesleki deneyim fazlaştıkça monotonluk artmaktadır (X².16.763 p<0.1) Tablo-9.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma bulguların Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen hedeflere ulaşılmadığını ortaya koymuştur. Eğitimin kalitesine yönelik çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bu olumsuzluklara öğretmenlik mesleğinin geliştirilmemesi gibi hususlar da eklenince eğitimin kalitesi gittikçe düşmektedir.

Okullarımız çağdaş diyebileceğimiz teknolojik donanımdan yoksundur. Sınıflarda aydınlatma, havalandırma, ısı, boya-badana, temizlik, sıra düzeni gibi hijyenik koşullar sağlanamamıştır. Sınıfların yarısında hala kara tahta kullanılmaktadır.

Televizyon, kitaplık, ders araçtan dolabı gibi teknolojik girdilerde yetersizdir. Birçok okulda laboratuvar olduğu halde, öğretmenlerin ancak yansı bu laboratuvarlardan yararlanmaktadır. Yine öğretmenlerin çoğu derste araç, gereç kullanmamakta, dersi klasik yöntemlerle anlatım metodunu kullanarak işlemektedir.

Ders programları da günün koşullarına uygun değildir.

öğretmenler çalışma saatleri içinde yeteri kadar beslenmemektedir. Mesleki yönden gelişimleri için yeterli imkanlar hazırlanmamıştır, mesleki güvence eksikliğini her an duymaktadırlar.

Ancak meslektaşlar arası iletişim, yönetim ilişkileri oldukça iyi düzeydedir. Ancak veli ile iletişimleri zayıftır. Halbuki eğitimde velinin okulla bütünleşmesi yıllardır üzerinde durulan konu olmasına rağmen, bu sağlanamamıştır. Psikolojik durumları incelendiğinde öğretmenlerin yansı gürültüden rahatsızlık duymakta, fiziksel ve zihinsel olarak kendisini yorgun hissetmekte, sık sık boğaz ağrısı çekmekte ve mesleklerini oldukça stresli bulmakta, tatmin elde edememekte, toplumda yeterli saygınlığı görmediklerini belirtmektedirler.

Bu araştırma bulgularını, araştırmaların daha önceki araştırma bulgularını da desteklemektedir (Özdayı,1990).

öğretmenler kendilerini mesleklerinde yeterli bulmakta ve başarılı olduklarına inanmaktadırlar, bağımsız değişkenler (yaş, cinsiyet, deneyim, branş) aralarındaki ilişki incelendiğinde, sınav kağıtlarının okunmasından edebiyat ve sosyal bilgiler öğretmenleri şikayetçidir. İki branşın da yapısı itibariyle öğrenci kalabalığını da dikkate alırsak klasik sınav kağıtlarının okunmasının gerçekten problem olduğunu söyleyebiliriz. Okullarda sınav sistemlerinin de yavaş yavaş test ve kısa cevaplı sınav sistemine doğru çalışmaların yapılmasında yarar vardır.

Öğrenci ödevlerinin kontrolü ile en fazla mesleki deneyimi 21 yıl ve üzerindekiiler ilgilenmektedirler. Yine kendini en az güvencede hisseden grup da bu öğretmenlerdir. Çünkü emeklilik yaşı geldikçe geleceğe ait kaygılar da artmaktadır. Hele maddi tatminsizlik kişileri gelecek için kaygılandırmaktadır.

Psikolojik yönden kadınlar daha fazla zihinsel ve fiziksel yorgunluk hissetmektedir. Ders verirken isteksiz olduğunu söyleyen grup da sosyal bilgiler öğretmenlidir. Sosyal bilgiler dersinin ezbere dayalı olması, konuların güncelliğini yitirmesi gibi nedenler bu isteksizliğin belli başlı kaynakları olabilir.

Mesleki deneyim arttıkça da mesleği monoton bulanların sayısı da artmaktadır.

İş monotonluğu kişilerde stres işten sıkılma, aşım zihinsel ve fiziksel yorgunluk gibi duygulara neden olmaktadır. Bu nedenle iş zenginleştirmeye yönelik, işgörenleri güdüleyecek, potansiyeli artırıcı programlara ihtiyaç vardır. (Robbins 1982, s. 302, Charrington 1982, s.669).

ÖNERİLER

1- Okulların fiziksel şartlarının biran önce gözden geçirilerek, öğrenci mevcutlarının dikkate alınarak yeni projelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Okulda öğrenci-öğretmen etkileşiminin en iyi biçimde gerçekleşeceği öğretim ortamının sağlanması okul ergonomisinden yararlanıldığı ölçüde artacaktır.

2- Okullar da teknolojik donanım son derece eksiktir. Türkiye'nin de çağı yakalaması için yeni imkanların araştırılmasını, bu konuda yeni araştırma ve geliştirme çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç vardır.

3- öğretmenlerin mesleki gelişim imkanlarının artırılması yönünde Üniversiteler ve M.E.B. işbirliği içinde çalışmalıdır.

4- Toplumda yeniden yeterli saygınlığa erişmeleri için mesleki güvenceleri de sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Chmelynski, Harry J. Kelliy W Leovic "hancteristicy of School Building in the USA. **RIE Resources in Education**, Oct. 1995. Vol.30 Number:10
- Çelik, Vehbi: İş Doyumunun Çağdaş Eğitim Denetimindeki Yeri ve Önemi, **Fırat Üniversitesi Dergisi**, 1990, Cilt.4 s.1.
- Bayraktar, Emel: öğretmen Yetiştirmede Eğitim Ortamlarına İlişkin öğretmen Adayı Görüşleri. Bildiri, Dokuz Eylül Buca Eğ. Fakültesi, 25-27 Kasım 1991 III. Eğ. Sempozyumu.
- Balcı, Ali: Etkili Okul, Eğitim ve Bilim. **Eğitim ve Bilim** Cilt: 12 S. 70, 1988.
- Herzberg, Frederic: "One More Time How do you Motivate Employes". **Harward Business Review** January-February 1968.
- Cumming, M.W. **The Theory and Practice of Personnel Management** William Heinsmann Ltd. London 1968.
- Tuler, E. Çalışma Ortamının İnsancillaştırılmasında Anılabilecek Ergonomik önlemler. Ergonomik sempozyumu 24-26 Ekim, izmir, 1984.
- İnci. Gülten. Çalışma Ortamının İnsancillaştırılmasında Ergonominin Yeri MPM. Verimlilik, 1985.
- David, Keith: İşletn le İnsan **Davranışı** Çev. Kemal Tosun İst. Ün. Yay. No: 3028 1984.
- Açıkgöz, Kamile: Liselerde Sınıf Atmosferi Üzerine Bir Araştırma: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu, 1989 Malatya.
- Fraser, B.J. ve D.L. Fisher: "Predicting Students Outcomus From Thir Perceptions of class- room Psyhosocial Emvironment", **American Educational Research Journal** 19, 1982
- Tuğrul, Ali. Gömleksiz, Müfit: Okul Yapıları Açısından özel ve Devlet Okullarının Görünümü. Bildiri. 21. Yüzyıla Doğru Eğitim Yapılan Sempozyumu. 13-14 Mayıs 1993 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Boateng, Isaac A Wua. teacher Problems in Public Secondary Schools in Ghana. Syracuse Üniversitesi, **Dissertation Abstracts International** Vol. 46, No: 12 June 1986.
- Mitchell, terence R. J. Lamon. **People in Organization: Organizational Belvaior**. Mc Graw Hill Book Comp. 1987.
- Büyükkaragöz, S. Savaş Cuma Çivi **Genel Eğitim Metodlan**. Atlas Kitabevi, Konya, 1994
- Özelkuş., Ayşe; Fatoş Erkman: tş Ortamı Ölçeğinin (İÖÖ) Dil Eşdeğerliliği, - Güvenirliği ve Geçerliliği. Bildiri, Hacettepe Üniversitesi, II. Ulusal Eğitim bilimleri Sempozyumu, 4-6 Eylül 1995.

- Kaiser, "Jeff S; Motivation, deprivation No Reason to Stay, **Journal of Teacher Education**. Sept Oct. Vol 32, s: 1981.
- Warshaw, Leon J. **Managing Stress** Addison Wesley Publishing Comp. London 1979.
- Cherrington, David, **Personnel Management**. MC. kHill Brown Comp. Pub. Dubuque 1982.
- Smilansky By J. "External and Internal Correlates of teachers Satisfaction and Willingness to Report stress". **British Journal Education Psychology**, 54, 1984.
- Robbins, Stephen P. **Personnel Management of Human Resources**. 2 ed. Prentice Hall Inc. Engle Wood Cliffs N.S. 1982.
- Golder, Victoria Lynn. Demographic and Work Environment. Characteristics of Teacher as Predictors of Teacher Stress and Response to a Stress Intervention Program. The University of Texas at Austin, Dissertation Abstract International. Vol 46 No: 2 August, 1985
- Özbilgin, Lütfi. "Okula Ergonomik Yaklaşım". **Eğitim ve Bilim** Cilt: 10, s.60, 1986.